

Znaky nových náboženských hnutí, ktoré ovplyvnili religiozitu na Slovensku po roku 1989.

Od roku 1989 prešla spoločnosť na Slovensku po ceste k neskorej moderne, či post-moderne¹ výraznou sociokultúrnou zmenou ktorá viedla multikultúralizmu, či pluralizmu.

Pluralizovanie spoločnosti je badateľné napríklad v náraste počtu, ale aj vplyvu nových náboženských hnutí (NNH).

Inak povedané spoločnosť po nežnej revolúcii sa na poli náboženstva deprivatizovala a začala intenzívne súťažiť tradičných cirkví a foriem deregulovanej religiozity v podobe alternatívnych foriem náboženstva, nových náboženských hnutí a kultov.

Cieľom príspevku bude podať krátku klasifikáciu nových náboženských hnutí po roku 1989 a uviesť charakteristické znaky deštruktívnych NNH, ktoré sú na Slovensku prítomné. Základné rozdelenie vychádza z pôvodu NNH.

Skupiny kresťansko-protestantského pôvodu

Do tejto skupiny patria *letničné hnutia*, ktoré môžeme rozdeliť do troch podskupín:

- *klasické letničné hnutia*,
- *novoletničné hnutia*,
- *charizmatická obnova*.

Patria sem o.i. Náboženská spoločnosť Jehovových svedkov a Cirkev Ježiša Krista svätých neskorších dní. Medzi skupiny kresťansko-protestantského pôvodu zaraďujeme aj skupiny, kde sa kresťanské prvky stretávajú s orientálnou filozofiou, napr. Spoločenstvá Kresťanskej vedy a antropozofia. Tiež sem patrí aj nové náboženské hnutie s názvom Rodina, v ktorom je spojené

¹ Termín neskorá moderna, či postmoderna je chápaný ako označenie obdobia, v ktorom došlo k radikálnej premene ideí moderny ako je dosažiteľnosť pravdy, ktorá sa dokazuje na základe vedeckých metód skrze ľudský rozum. Výsledkom je, že obdobie neskorej moderny sa stáva obdobím plným neistôt. Neistota sa stáva mocnou individualizujúcou silou vo všetkých sociálnych sférach. Neistý je dokonca aj výhľad do budúcnosti, ktorý vedie k rezignácii a frustrácii. Toto vedie k túžbe okamžitého uspokojenia. Neistota sociálnej existencie vedie k tomu, že človek vníma svet okolo seba, ale aj vzťahy ako produkty okamžitej spotreby. Závazky typu pokiaľ nás smrť nerozdelí sa menia na kontrakt typu dokiaľ uspokojenie trvá. Tieto myšlienky rozvádza významný sociológ Z. Bauman vo svojom diele *Tekutá modernita*. Hovorí v ňom, že modernitu môžeme prirovnať k tekutine. Píše v ňom „*Kvapaliny sa ľahko pohybujú. Tečú, prúdia, presakujú a na rozdiel od pevných látok ich nie je jednoduché zastaviť – obtečú prekážky v ceste, iné rozpúšťajú alebo odnášajú so sebou. Mimoriadna pohyblivosť tekutín je tým, čo ich spája s predstavou ľahkosti. (...) To sú niektoré z dôvodov, prečo je možné „kvapalnosť“ či „tekutosť“ považovať za vhodné metafory pre zachytenie povahy súčasnej, vo viacerých smeroch originálnej fázy dejín modernosti.*

BAUMAN, Zygmunt. *Tekutá modernita*. Praha : Mladá fronta, 2002, ISBN 80-204-0966-1.

BAUMAN, Zygmund.. *Individualizovaná spoločnosť*. Praha : Mladá fronta, 2004, ISBN 802041195X.

prebudenecké hnutie s apokalyptickými črtami a sexualizáciou.²

Skupiny orientálneho pôvodu

Do tejto skupiny patria spoločenstvá vychádzajúce v prvom rade z buddhizmu a hinduizmu a ich cieľom je konečná jednota človeka s Bohom. Príklady týchto skupín sú Sri Chinmoy Sahaja yoga, ISKCON – Hare Kr(i)šna, atď.

Mesiášske skupiny

Charakteristické pre tieto skupiny sú nové náboženské hnutia, ktoré spájajú rôzne náboženské tradície s myšlienkou mesiášstva. Napr. hnutie Natálie de Lemeny-Makedonovej alebo Cirkev zjednotenia.

Neopaganizmus – novopohanstvo

Novopohanstvo predstavujú hnutia, ktorých cieľom je obnova náboženských tradícií predliterárnych kultúr a vytvorenie celosvetového univerzálneho náboženstva. Napr. Druidi, Astru, Satanizmus, atď.

Náboženský supermarket

Ide o skupiny, v ktorých dochádza k zmiešaniu rôznych tradícií, synkretizmu a zostavovania z rôznych duchovných prvkov, magických a ezoterických praktík. Pre tieto skupiny je okrem synkretizmu spoločná individualizácia a zameranie na úspech.

Počet členov v neregistrovaných nových náboženských hnutí³

V predloženej tabuľke je prehľad počtu členov/ prívržencov neregistrovaných nových náboženských hnutí podľa sčítania obyvateľov, domov a bytov v roku 2001.

Tabuľka č. 2.3 Počet členov v neregistrovaných nových náboženských hnutí podľa posledného sčítania obyvateľov, domov a bytov v roku 2001

Náboženská skupina	Počet prívržencov	Podiel na obyvateľstve v %
--------------------	-------------------	----------------------------

² MACHÁČKOVÁ, L. 2002. Nová religiozita na Slovensku ako jeden z faktorov postmodernizmu. In. MORAVČÍKOVÁ, M.: Nová religiozita. Bratislava: Ústav pre vŕahy šátu a cirkví, 2002. s. 7. ISBN 80 – 89096-01-8.

³ MACHÁČKOVÁ, L. 2002. Nová religiozita na Slovensku ako jeden z faktorov postmodernizmu. In. MORAVČÍKOVÁ, M.: Nová religiozita. Bratislava: Ústav pre vŕahy šátu a cirkví, 2002. s. 159. ISBN 80 – 89096-01-8.

Vychádzajúce kresťanstva	2400	0,045
Orientálneho pôvodu	1200	0,022
Mesiášske skupiny	300	0,006
Novopohanstvo	1500	0,028
Náboženský supermarket	950	0,018
Spolu	6350	0,118
Iné	6294	0,117

Vidno, že náboženská scéna sa vplyvom nových náboženských prúdov zmenila a nastáva obrat od tradičnej zdedenej zbožnosti smerom k alternatívnej spiritualite, ktorá je založená v prvom rade na osobnej skúsenosti a preto aktuálnosť témy nových náboženských hnutí je vysoko aktuálna. Pluralita vier ako súčasť postmodernej doby nás nabáda sa zamyslieť nad charakteristikou a metódami, ktoré sú praktizované v radikálnych, agresívnych nových náboženských hnutiach. Týmto sa dostávam k najdôležitejšej časti, ktorá vyplýva z časti o novej religiozite. Ide o charakteristiku nových náboženských hnutí na území Slovenskej republiky a mechanizmov manipulácie, ktoré sú im vlastné.

POJEM NOVÉ NÁBOŽENSKÉ HNUTIE

Podobne, ako aj iné náboženské fenomény a javy, aj nové náboženské hnutie je viacvrstvovým fenoménom, preto sa dá na neho nazerať z etymologického, sociologického, psychologického, či teologického hľadiska. V tejto časti predstavím pojem nové náboženské hnutie zo všetkých týchto aspektov a podrobnejšie sa budem venovať jeho znakom, štruktúram, vodcom a mechanizmom manipulácie.

Etymologicko – historický pohľad na pojem sekta/ nové náboženské hnutie

Pojem sekta pochádza z latinského *secta*, ktoré je s najväčšou pravdepodobnosťou odvodené od latinského slovesa *sequoi, sequi, secutus sum*⁴. V gréčtine sa používa pojem *airésis*⁵.

Pôvodne tento pojem označoval exkluzívnu skupinu, oddelenú od náboženského alebo filozofického spoločenstva. Niektorí členovia týchto spoločenstiev neuznávali autoritu pôvodných inštitúcií a ani nenasledovali v podriadenosti túto autoritu. Naopak vytvorili si novú inštitúciu, nové spoločenstvo a zvolili si nového vedúceho, novú autoritu.

Pojem sa rozšíril v kresťanskej teológii vplyvom Vulgaty a nadobudol nový rozmer; oddelenie

⁴ nasledovať

⁵ voľba, výber

skupiny od katolíckej cirkvi kvôli heréze alebo nesprávne použitiu sviatostí, či podriaďovaní sa autorite ktorá nebola schválenou cirkvou.⁶

Každý nový stúpenec, žiak novej exkluzívnej skupiny sa vydáva k nasledovaniu vodcu, spoločnosti a stáva sa sektárom. Abgrall potvrdzuje, že pojem sekta nie je novým javom. Ako príklad uvádza fanatických stúpenecov Platóna a Aristotela a taktiež spomína tradovanie iniciácie Ježiša Nazaretského sektou esénov.⁷

Sociologický pohľad na pojem sekta/ nové náboženské hnutie

Na fenomén nových náboženských hnutí nazerá aj vedný odbor sociológia náboženstva, ktorý je súčasťou religionistiky a pristupuje k fenoménu nových náboženských hnutí nehodnotiacim postojom. Cieľom sociológie náboženstva je bádanie náboženských skupín v ich sociokultúrnom prostredí, ich pochopenie a aplikácia do sociálnej reality. Sociológia náboženstva pomáha zostavovaním typológie, genealógie náboženstva, popisovaním štruktúr skupiny, v ktorých si všima rozloženie moci, vplyv socializácie a konverzie na identitu človeka a integritu jedinca v spoločnosti.

„Medzi základné otázky sociológie náboženstva patria: Aké funkcie hrá náboženstvo v spoločnosti? Aký má význam v živote jedinca? K akým premenám náboženstva dochádza v priebehu histórie? Aké je významné pôsobenie náboženstva v oblasti politiky a ekonomiky?“⁸

Jedným zo základných prínosov sociológie náboženstva je vytvorenie typológie, ktorá sa volá *Sekta – cirkev teória*

Sekta – cirkev teória

Sekta – cirkev teória podáva teoreticko – konceptuálny rámec pre interpretáciu foriem náboženských organizácií. Snaží sa o typológiu pojmov sekta a cirkev.

Typológia sekty a cirkvi podľa Maxa Webera⁹

Najzákladnejšiu a najvšeobecnejšiu typológiu zostavil Max Weber, popredný nemecký sociológ, politik a ekonóm v jeho fenomenálnom sociologickom diele *Sociologie náboženství*.

⁶ VOJTÍŠEK, Z.: Sekta – slovníkové heslo. [online]. [citované 6. 2. 2010]. Dostupné na internete: <http://www.sekty.cz/www/stranky/studie/sekta.pdf>

⁷ ABGRALL, J.M.: Mechanismus sekt. Praha: Karolinum, 2000. s. 11. ISBN 80 – 7184-774-7.

⁸ LUŽNÝ, D.: Nová náboženská hnutí. Brno: Ústav religionistiky filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 1997. s. 52. ISBN 80 – 210 – 1645 – 0.

⁹ VÁCLAVÍK, D. Sociologie nových náboženských hnutí. Praha: Malvern, 2007. s 37 -38. ISBN 978-80-86702-22-3.

Weber používal pojmy sekta a cirkev ako príklady ideálnych taxómov ktoré umožňujú vzájomné porovnávanie sa.

Sekta	Cirkev
exkluzívna sociálna skupina	inkluzívna organizácia
členstvo nie je dané narodením, ale voľbou dospelého jedinca	členstvo je dané narodením, nie je spojené s vedomým výberom
má prísne kritériá pre vstup nových členov	nemá prísne kritériá pre vstup nových členov
fokus na emocionálne prežívanie bohoslužieb bez potreby následného intelektuálneho vysvetlenia	fokus na intelektuálny výklad v rámci bohoslužieb
členovia majú pocit istej vyvolenosti	významné postavenie má tradícia, ktorá je zdrojom posvätnej autority
apolitické združenie	kladie dôraz na sviatosti

Typológia sekty a cirkvi podľa Ernsta Troeltscha

Na rozdiel od Webera E. Troeltsch, nemecký protestantský teológ, filozof náboženstva a dejín, rozšíril na základe prameňov M. Webera A. Ritschla, profesora teológie, charakteristiky sekty a cirkvi o nasledovné prvky¹⁰:

SEKTA	CIRKEV
prevláda náboženský partikularizmus, ktorý vedie k pocitu vyvolenosti	tendencia k univerzalizmu
spása je dosiahnutá predovšetkým mravnou čistotou, vrátane etickej prísnosti a asketizmu	zdôrazňuje Božiu milosť, nad ktoru bdie cirkevná hierarchia
profesionálne duchovenstvo hrá veľmi malú úlohu, naopak spoluúčasť laikov je vysoká	profesionálne duchovenstvo hrá významnú rolu
prevláda nepriateľský postoj k sekulárnej spoločnosti, ku štátu	silná tendencia k prispôsobovaniu sa okoliu a hľadanie kompromisov

¹⁰ Bližšie pozri: LUŽNÝ D.: Základní vymezení pojmů – náboženství, sekta, kult, církev. [online]. [Citované 14. 2. 2010]. Dostupné na inernete: <http://www.oleweb.net/nnh/>

členovia sú prevažne zo sociálne znevýhodnených skupín, preto sa kladie dôraz na duchovné a charizmatické kvality	berie sa ohľad na sociálnu stratifikáciu
---	--

Typológia podľa Thomasa O' Dea¹¹

Ďalšou typológiou je typológia T. O' Dea, známeho katolíckeho sociológa náboženstva, autora mnohých sociologických publikácií, ktorý nadviazal na práce M. Webera a E. Troeltscha a definoval sektu a cirkev nasledovne:

SEKTA	CIRKEV
separativizmus od okolitej spoločnosti, odmietanie alebo odpor k svetu a jeho hodnotám a inštitúciám	tendencia k dohode a kompromisu s existujúcou spoločnosťou, jej hodnotami a inštitúciami
exkluzivita v postojoch aj v sociálnych štruktúrach	inkluzívna sociálna štruktúra, ktorá sa často zhoduje s geografickými alebo etnickými hranicami
vedomá skúsenosť konverzie je považovaná ako predpoklad členstva	orientácia smerom na konverziu všetkých
dobrovoľné pričlenenie sa k skupine	členstvo je dané narodením
etická striednosť je často spojená s asketizmom	formalizácia v oblasti dogiem a hierarchie

Hodnotiaca dichotómia pojmov sekty a cirkvi v sect – church theory

Treba si uvedomiť, že pojem sekta je v dnešnej postmodernej spoločnosti a kultúre považovaný za pejoratívny a nesie v sebe nádeje odsúdenia. S najväčšou pravdepodobnosťou, ako na to poukazuje Reinhart Hummel¹² je to tak, že spoločnosť nehľadí na pojem sekta, ako na niečo, čo označuje spoločenstvo aké je, alebo čo je, ale označuje aký vzťah má spoločnosť k nej.¹³ Z tohto pohľadu si nemožno nevšimnúť hodnotiaci charakter pojmu sekta.

Protikladom k sekte stojí pojem cirkev, ktorý medzi ľuďmi nevyvoláva (z hľadiska religionistiky)

¹¹ LUŽNÝ D.: Základní vymezení pojmů – náboženství, sekta, kult, církev. [online]. [citované 14. 2. 2010]. Dostupné na internete: <http://www.oleweb.net/nnh/>

¹² Reinhart Hummel bol nemecký evanjelický teológ. Svoju pozornosť venoval výskumu nových náboženských hnutí. Zo začiatku radikálne odmietal pojem sekta. Neskôr zistil, že toto radikálne odmietnutie spôsobuje problémy.

¹³ VOJTÍŠEK, Z.: Sekta-slovníkové heslo. [online]. [Citované 3. 2. 2010]. Dostupné na internete: <http://www.sekty.cz/www/stranky/studie/sekta.pdf>

až tak pejoratívne nálady a pocity.

Prirodzene sa ponúka otázka: ako sa vyhnúť načrtnutej hodnotiacej dichotómii a zostať čo najviac neutrálny a objektívny v religionistickom bádání. Vojtíšek zhrňa prístupy teológov, sociológov a religionistov, ktorí sa snažia zodpovedať túto otázku tým, že predstviuje dve skupiny bádateľov. Obidve skupiny majú spoločné, že sa snažia vyhnúť hodnotiacemu pojmu sekty. Prvá skupina však podľa Vojtíška: „*hľadá hodnotovo neutrálnu definíciu pojmu sekta a s popísanou definíciou sa chce dištancovať od bežného, používaného, negatívneho používania toho pojmu.*“¹⁴

Druhá navrhuje pojem úplne opustiť a nahradiť ho niektorým novým pojmom, ktorým je napríklad *nové náboženské hnutie*. K tomuto variantu sa pridáva okrem Z. Vojtíška¹⁵ aj D. Lužný vo svojej publikácii *Nová náboženská hnutia* alebo aj D. Václavík v jeho publikácii *Sociologie nových náboženských hnutí*, ktorý vidí problém používania pojmu sekty v týchto smeroch¹⁶:

- pojem sekta má silný hodnotiaci nádech a vždy je vnímaná ako vysoko autoritatívna, bigótna a totalitárne fungujúca skupina, a preto je medzi teológmi, religionistami a sociológmi snaha nájsť pojmovu neutrálny výnam;
- s pojmom sekty je spojený aj interkultúrny problém, ktorý sa prejavuje ťažším transponovaním pojmu sekty z kresťanskej kultúry do inej kultúry, kde kresťanstvo nie je dominantné náboženstvo;
- jedna zo základných charakteristických črt sekty je autoritatívne vodcovstvo. Tu sa však pred nami rysuje ďalší problém a síce so synkretickými novotvarmi, ktoré nemajú autoritatívneho vodcu, ale fungujú na základe sociálnych princípov;
- pojem sekta je spojený s časovou, ale aj historickou univerzalitou, tzn. že pojem sekta nie je možné aplikovať na ranné kresťanstvo, na vznikajúci protestantizmus a súčasne na novú religiozitu postmodernej doby.

Všetky vymenované problémy s pojmom sekty treba zvážiť a zamyslieť sa, či nepotrebuje v objektívnom religionistickom výskume neutrálnejší pojem, ako je sekta.

Z dôvodu, že religionistika sa snaží o objektivitu pri výskume náboženstva, aj ja sa prikláňam k používaniu neutrálnejšiemu pojmu *nové náboženské hnutie* ako aj Vojtíšek, Lužný a Václavík. To je dôvod, prečo v práci používam pojem nové náboženské hnutie a nie sekta.

Teóriu sekty - cirkvi, ktorá pracuje s pojmami, ktoré nesú silný hodnotiaci akcent, a naviac môžu byť podľa niektorých autorov – D. Anthony, T. Robbins, R. Bellah, ideologicky zneužitú, sa pokúsili bádatelia prekonať zostavením nových alternatívnych typológií, ktoré by boli použiteľné

¹⁴ VOJTÍŠEK, Z. Co se slovem „sekta“? [online]. [Citované 3. 2. 2010]. Dostupné na internete: <http://www.sekty.cz/www/stranky/studie/1.pdf>

¹⁵ VOJTÍŠEK, Z. Co se slovem „sekta“? [online]. [Citované 3. 2. 2010]. Dostupné na internete: <http://www.sekty.cz/www/stranky/studie/1.pdf>

¹⁶ VÁCLAVÍK, D.: Sociologie nových náboženských hnutí. Praha: Malvern, 2007. s 58 -63. ISBN 978-80-86702-22-3

aj na nové náboženské hnutia modernej a postmodernej spoločnosti. V ďalšej časti podrobne rozoberám alternatívnu typológiu, ktorú navrhli americkí sociológovia D. Anthony a T. Robbins.

Typológia nových náboženských hnutí podľa D. Anthonyho a T. Robbinsa

Tvorcovia vychádzajú z predpokladu, že nové náboženské hnutia sú dôsledkom krízy amerického civilného náboženstva a vtedajšia americká spoločnosť na vtedajšiu krízu zareagovala vyformovaním nových životných postojov, nového vedomia, ktorého súčasťou je vznik a rozmach nových náboženských hnutí. Tento model síce pochádza z americkej kultúry, ale môžeme ho aplikovať aj na územie Slovenskej republiky, pretože podobný kolaps legitimizačných mechanizmov spoločenského poriadku nastal po roku 1989 aj na Slovensku a rovnako, ako americká spoločnosť, aj slovenská spoločnosť musela naň zareagovať. Súčasťou tejto reakcie bolo oživenie, či presnejšie deprivatizácia náboženstva a súčasne aj prílev a zvýšenie vplyvu nových náboženských hnutí. Typológia, ktorú vytvorili D. Anthony a T. Robbins¹⁷ reaguje na spoločensko-politické zmeny vytvorením dvoch základných typov náboženského hnutia: *dualistické a monistické*. Dualistické hnutia sú založené na tradičných prvkoch morálneho absolutizmu a striktné rozlišujú sakrálne a profánne, majú biblický pôvod alebo sa k takémuto pôvodu nejakým spôsobom hlásia, vystupujú voči relativizmu súčasnej kultúry a spoločnosti. Tieto nové náboženské hnutia sa snažia reformovať spoločnosť nastolením nových náboženských princípov. Podľa Anthonyho a Robbinsa môžu vytvárať dualistické hnutia tzv. alternatívnu spoločnosť, ktorá je od spoločnosti separovaná. Takáto alternatívna spoločnosť je označovaná ako *totálna inštitúcia*.

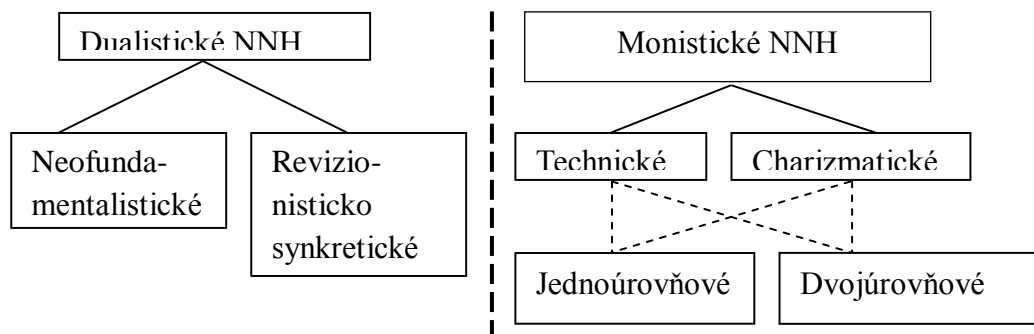
Dualistické náboženské hnutia tvoria ešte dve podkategórie: *neofundamentalistické a revizionisticko-synkretické*. Prvá podskupina sa pridáva dogiem ortodoxného kresťanstva, ktoré interpretujú fundamentalistickou tradíciou. Druhá podkategória je tvorená skupinami, ktoré sa hlásia ku kresťanskej tradícii, ale tá je vo veľkej miere doplnená nekresťanskou tradíciou.

Monistické náboženské hnutia vnímajú svet ako fikciu, epifenomén. Za fiktívnym svetom sa nachádza metafyzická jednota, ktorá vedie k etickému relativizmu. Tieto hnutia nemajú vymedzený vzťah k okolitému svetu a svoju inšpiráciu hľadajú vo východných náboženských tradíciách. Rovnako ako dualistické hnutia, aj tieto tvoria dve kategórie: *technické a charizmatické*, pričom obidve tieto kategórie dokresľujú *jednoúrovňové a dvojúrovňové hnutia*. Technické hnutia sa dostávajú do tzv. reálneho sveta rôznymi technikami, ako sú meditácie, mantry alebo auditing. Charizmatické hnutia sú charakteristické tým, že jednak k duchovnému obrodeniu dôjde cez konkrétnu techniku, ale zároveň aj uctievaním vodcu, ktorý dosiahol vysoký stupeň poznania. Jednoúrovňové hnutia, ktoré dokresľujú technickú podkategóriu, umožňujú získať duchovné

¹⁷

VÁCLAVÍK, D.: Sociologie nových náboženských hnutí. Praha : Malvern, 2007. s. 86 -91. ISBN 978-80-86702-22-3.

osvietenie spolu s konverziou veľmi rýchlo, na rozdiel od dvojúrovňových, ktoré sú charakteristické dlhším duchovným vývojom, a ten si vyžaduje enormné úsilie a čas. Navyiac, u dvojúrovňových NNH nachádzame silnú hierarchickú štruktúru.

Na základe vyššie popísanej typológie predkladám kategorizáciu najvýznamnejších neregistrovaných nových náboženských hnutí v Slovenskej republike. Celkovo sa na Slovensku nachádza viac ako 500 rozličných neregistrovaných náboženských hnutí, ktoré pôsobia ako charitatívne organizácie, nadácie alebo občianske združenia pôsobiace v charitatívnej, ekologickej alebo vzdelávacej oblasti.¹⁸

Dualistické		Monistické	
<i>Neo-fundamentalistické</i>	<i>Revizionisticko – synkretické</i>	<i>Technické</i> + <i>Jednoúrovňové</i>	<i>Charizmatické</i> + <i>Dvojúrovňové</i>
Jesus people	Slovenská ľudová misia	TM Maharashi International University	Hnutie Grálu
Ježišova armáda	Univerzálny život	Scientológia	Amanda Marga
Cirkvi Kristove	Cirkev Ježiša Krista Svätých posledných dní – Mormóni	Antropozofická spoločnosť	Satja Sai baba
Medzinárodné spoločenstvo Kristovo	Cirkev zjednotenia – Moonisti	Karma Kagyú	OSHO
Bible Christian Church	Swedenborgiani	Kwan Um School of Zen	Sri Chinmoy Centrum
Slovo života	Starý mystický rád ružového kríža	ISKCON – Hare Kr(i)šna	Sahaja yoga
Oáza viery	Slobodomurári	Duchovná univerzita bytia	Brahma Kumaris

¹⁸ CIPÁR, M. 2002. Spoločenské a právne postavenie nových náboženských hnutí . In: MORAVČÍKOVÁ, M.: Nová religiozita. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2002. s. 159. ISBN 80 – 89096-01-8.

Teen Challenge	Božie deti – Rodina	Zazen International	Neo-Sannyas International Movement
Modrý kríž	Neopaganizmus – Novopohanstvo	Nadácia pre štúdium šamanizmu	Nová Akropolis
Cirkev plného evanjelia	Peronov krug	Silvova metóda kontroly mysle	
Cirkev Manna	Sitra Achra Ásatrú – náboženstvo Keltov	Holotropná spoločnosť	
	Osamelí satanisti	Majstri Ascensao	
	Cirkev Satanova	Findhorn	
	Satanove spoločenstvo		
	Vesmírní lidé		
	Medzinárodné raeliánske hnutie		
	Hermetická spoločnosť		
	Rád chudobných rytierov Kristových chrámu Šalamúnovho		

Do kategorizácie som zahrnul len neregistrované NNH. Registrované náboženské spoločnosti sú zaradené nasledovne: Náboženská spoločnosť Jehovovi svedkovi – revizionisticko–synkretické hnutie, Novoapoštolská cirkev – neofundamentalistické a Bahájske spoločenstvo - revizionisistick–synkretické hnutie.

Od r. 2010 sa spoločnosť vyvíjala ďalej, niektoré NNH zanikli a iné vznikli.

Téma NNH je živou a vzbudzuje vo mne záujem o dôslednejšie zmapovanie NNH na Slovensku.

Psychologický pohľad na nové náboženské hnutia¹⁹

¹⁹ V predloženej kapitole som len načrtol obsaha a cieľ psychológie nových náboženských hnutí. Spomínaným javom sa podrobnejšie venujem v ďalších kapitolách práce.

Z psychologického hľadiska je dôležité sledovať osobnosť, identitu a integritu vnútorného sveta potenciálneho člena nového náboženského hnutia, ale aj faktory ovplyvňujúce momentálne, ale aj celkový psychický stav sympatizantov čakajúcich na členstvo v novom náboženskom hnutí. Taktiež psychológia sleduje osobnosť vodcu, a manipulatívne techniky vo vnútri nového náboženského hnutia, či už ide o metódy získavania členov, príčiny konverzie, indoktrináciu alebo brainwashing, etc. V neposlednom rade treba spomenúť rozmrazovanie pôvodnej identity človeka a jej nahradzovanie kolektívnou identitou. Psychológia nezostáva len pri diskripcii psychologických javov, ale zaoberá sa aj psychoterapiou ľudí zasiahnutými agresívnymi náboženskými hnutiami.

Teologický pohľad na nové náboženské hnutie

Hans Küng, významný katolícky teológ a jedna z najvýznamnejších postáv medzináboženského dialógu súčasnosti hovorí: „Nie je prežitie bez svetového étosu. Nie je svetový mier bez mieru medzi náboženstvami. Nie je mier medzi náboženstvami bez medzináboženského dialógu“.²⁰

Z tohto pohľadu sú dve skupiny teológov: teológovia pripúšťajúci dialóg s novými náboženskými hnutiami, ktorí sú si vedomí zmeny religiozity, postavenia kresťanstva a vplyvu nových náboženských hnutí na spoločnosť a teológovia odmietajúci dialóg, u ktorých prevláda vedomie nadradenosti vlastnej náboženskej tradície a strata mocenského ovládania iných.

Medzináboženský dialóg, výzva teologického prístupu k novým náboženským hnutiam, navodzuje otázky: Aký je vzťah nových náboženských hnutí ku kresťanstvu?, Aký je ich postoj k Ježišovi?, Je možné považovať tieto hnutia za kresťanské? Aký postoj má zaujať kresťan k novým náboženským hnutiam?²¹

Pre teologický prístup k novým náboženským hnutiam, ako vidieť z vyššie uvedeného, je silná hodnotiacia tendencia a zaujatie odmietavého postoja voči náboženským skupinám, ktoré sú nekresťanské, heretické a pseudonáboženské. Otázkou však zostáva, či nevyužiť štúdium nových náboženských hnutí nie k exkluzívnemu postoju, ktorý vedie k nadradenosti a imperializmu, ale k vzájomnej transformácii, obohacovaniu, dopĺňovaniu a tomu najdôležitejšiemu nakoniec, k pokornej službe vydávania evanjeliového svedectva.

Znaky nového náboženského hnutia

Charizmatický vodca

²⁰ HOŠEK, P.: Hans Küng a dialog náboženství. In: MAĎAR, J. Evanjelikálny teologický časopis. Banská Bystrica: Trian, 2003. s.33. ISSN 1336-1783.

²¹ LUŽNÝ, D.: Nová náboženská hnutí. Brno: Ústav religionistiky filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 1997. s. 28. ISBN 80-210-1645-0.

Jedným z reprezentatívnych signifikantov nového náboženského hnutia je charizmatik vodca, duchovný učiteľ, guru, alebo avatar.

Charizmatik vodca je vynikajúci rétor, ktorý vytvára paralogické úvahy, ktoré majú častokrát pseudovedecký základ. Tento základ je však deformovaný a vyústi do scestného záveru. Do paralogických úvah vkladá prvky zo sveta mýtov a fantázie, ezoterizmu a najnovších prúdov (o.i. aj science – fiction), aby poukázal na svoju neochvejnú moc, autoritu a megalománsky vplyv.

Osobnosť vodcu okrem príťažlivej rétoriky, ktorá zahŕňa verbálne a neverbálne prejavy, charakterizuje aj sila osobnosti, sebavedomie a sebadôvera, ktorá sa prejavuje vysokofrekvenčným používaním zámena „ja“.

Charizmatik vodcovia agresívnych nových náboženských hnutí sú agresívni, nepredvídateľní a neviazaní žiadnou tradíciou alebo zákonom.

Typy vodcov nových náboženských hnutí

Podľa sociológa M. Webera vodcov možno rodeliť do troch typov:

- *charizmatiký typ,*
- *byrokratiký typ,*
- *tradičný typ.*

J. M. Abgrall rozlišuje štyri skupiny vodcov:²²

- *učitelia, myslitelia* – ktorí sú filozofi v pravom slova zmysle, ale nie je u nich vylúčená úchylka v ideológii alebo v správaní;
- *podvodníci* – ktorí vedia využívať dôveryhodnosť ľudí a ponúkajú „marketizované produkty“;
- *duševne chorí* – najčastejšie paranoidní, osoby trpiace halucináciami;
- *osoby s patologickým vnímaním reality* – využívajú svoje poznanie k zisťným cieľom;

Fundamentalizmus

Pôvodne, tento dnes pejoratívny pojem, bol pojmom, ktorým sa označovali kresťania reagujúci na náboženský relativizmus. Prvýkrát použil termín „fundamentalizmus“ Curtis Lee Laws na Severnej konferencii baptistov (1895), keď hovoril o protimodernistickej skupine, ktorej dominantnou črtou bola viera v zjavené náboženstvo biblického kresťanstva a odpor voči dôsledkom sekularizácie a liberálnej teológie moderny.²³

²² ABGRALL, J. M.: Mechanizmus sekt. Praha: Karolinum, 2000. s. 46. ISBN 80-7184-7747.

²³ RAEPER, W.: Myslenie západnej civilizácie. Bratislava: Porta libri, 1998. s. 413. ISBN 80-967954-1-4.

Americkí baptisti sa na Biblickej konferencii uzniesli na tzv. Piatich bodoch fundamentalizmu²⁴:

1. *neomylnosť Biblie,*
2. *Ježiš Kristus je Boh,*
3. *narodil sa z Márie Panny,*
4. *obetoval sa za spásu ľudí,*
5. *vstal z mŕtvych a vrátil sa na zem v telesnej podobe.*

Náboženský fundamentalisti označujú seba ako takých, ktorí na základe Písma a proroctiev poznajú jedinu pravdu, žijú jediný správny spôsob života a tvrdia, že týmto postojom sú nadradení voči ostatným.

Fundamentalizmus, ako hnutie sa rozšírilo do celého sveta, tradícií a kultúr. Preto rozoznávame fundamentalizmus islamský, hinduistický, židovský atď.. To, čo však spája celé fundamentalistické hnutie je tendencia zlepšiť svet podľa nábožensky odobrených konceptov správania, na druhej strane, dôvodom k zdokonaľovaniu sveta je túžba a uplatňovanie moci nad modernou vedou a technológiou, nad moderným živoným štýlom a koniec koncov samotného človeka nad človekom.

M. Tehranianis, profesor medzinárodnej komunikácie na Univerzite na Havai a riaditeľ *Toda Institute for Global Peace and Policy Research* hovorí o náboženskom fundamentalizme v konkrétnej spoločnosti a kultúre ako o kombinácii nasledujúcich reaktívnych antifenoménoy:²⁵

- *antisekulárne stanovisko,*
- *antielitárska interpretácia fundamentalistických hnutí,*
- *antikomunistický výklad,*
- *antiimperialistický model,*
- *antimodernistický model.*

Keďže fundamentalizmus sa implementoval do celého sveta a je nezávislý od špecifického obsahu viery, je náročné vymedziť definíciu fundamentalizmu. B. Altemeyer a B. Hunsberger vytvorili definíciu, ktorá má za cieľ prekonať vyššie uvedený problém. Fundamentalizmus definujú ako *„presvedčenie, vieru, že existuje náboženské učenie, ktoré jasne obsahuje základnú vnútornú podstatnú neomylnú pravdu o ľudstve a božstve. Táto esenciálna pravda je v základnej opozícii voči silám zla, ktoré treba rozhodne premôcť. Túto pravdu treba uplatňovať pomocou fundamentálnych, nemenných praktík minulosti. Tí, ktorí veria v toto fundamentálne učenie a nasledujú ho, majú osobitný vzťah k božstvu.“*²⁶

²⁴ ADAMOVOVÁ, L. 2002. Metamorfózy kresťanského fundamentalizmu. In. MORAVČÍKOVÁ, M.: Nová religiozita. Bratislava: Ústav pre vťahy šátu a cirkví, 2002. s. 52. ISBN 80 – 89096-01-8.

²⁵ Pozri bližšie TEHRANIAN, M.: Fundamentalism Impact on Education and the Media. [online]. [citované 6. 3. 2010]. Dostupné na internete: http://www2.hawaii.edu/~majid/journal_articles/rr.html

²⁶ ALTEMEYER, B., HUNSBERGER, B. 1992. Authoritarianism, Religious fundamentalism, quest and prejudice.

Postoje a názory prívržencov fundamentalistického hnutia

V roku 2006 známa slovenská sociologička I. Adamovová a kol. uskutočnili kvalitatívny výskum zameraný na výskyt fundamentalizmu na Slovensku.²⁷

Vychádzali v ňom z nasledovných korelátov fundamentalizmu, ktoré tvoria jeho rámec:

- **presvedčenie o spravodlivom svete**, ktoré je tvorené tromi úrovňami:
 - *úroveň prekonvenčnej morálky*, ktorá je charakterizovaná postojom, v ktorom človek rozlišuje obeť a šťastlivcov, pričom šťastlivcom praje spravodlivosť, ktorá je súčasťou imanentného základu kozmosu;
 - *úroveň konvenčnej morálky*, ktorá je charakterizovaná presvedčením o spravodlivom svete a postojom maximálnej poslušnosti voči autoritám a sociálnym ustanovizniám;
 - *úroveň postkonvenčnej morálky*, ktorá je charakterizovaná kritickým zhodnotením autorít a tendenciou opustiť presvedčenie o spravodlivom svete.
- **fungovanie v rodine a vo svete** je podľa Adamovovej charakterizované spôsobom výchovy dieťaťa, ktorá má dopad na jeho náboženské presvedčenie. Výchova je sprevádzaná aj fyzickými trestami s cieľom, aby dieťa zostalo v náboženskom presvedčení, v akom sú rodičia. Nazeranie na svet je čierno – biele a tento dualizmus dáva fundamentalistom pocit bezpečia. Viera im dáva zmysel života a pomáha prekonať strach zo smrti. O svojej viere nepripúšťajú pochybnosti o svojej viere a silne preferujú, aby susedia, partneri, spolupracovníci, priatelia boli rovnako veriaci, ako oni;
- **autoritárstvo** nesie v sebe totalitný potenciál, lebo človek je náchylný k slepej podriadenosti voči autorite a je schopný akceptovať jej inštrukcie a príkazy. Fundamentalizmus je charakteristický aj postojom autoritárstva aj submisívnosťou voči autoritám. Postoj autoritárstva je sprevádzaný agresiou, ktorej nie sú cudzie fyzické alebo psychické tresty, aby bola autorita a ideológia hlásaná autoritou upevnená. Submisívnosť je charakteristická konvenčnosťou a stratou kritického myslenia;

Uvedené postoje fundamentalistu sú pozorované vo fundamentalizme v protestantizme, katolicizme alebo islame. Tieto charakteristické postoje spolu s definíciou B. Altemeyera a B. Hunsbergera vytvárajú celkový pohľad na fenomén fundamentalizmu.

Podľa horeuvedených postojov vytvorila L. Adamovová schému chápania pojmu náboženského fundamentalizmu, ktorý rozdeľuje do dvoch kategórií: *formálnych* a *obsahových*.²⁸

²⁷ [online]. [citované 6. 3. 2010]. Dostupné na internete: <http://www.softdevlabs.com/personal/psych/prejudice.html>
Pozri bližšie: ADAMOVOVÁ, L. 2006. Náboženský fundamentalizmus z pohľadu osobnostných a kognitívnych charakteristík. In. MORAVČÍKOVÁ, M.: Nová religiozita. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2002. s. 159. ISBN 80 – 89096-01-8.

²⁸ ADAMOVOVÁ, L. 2002. Metamorfózy kresťanského fundamentalizmu. Bratislava : Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2002. ISBN 80–89096–01–8, 174 s.

- **Formálne**

- konanie jednotlivca
skupinové konanie
- bez vzťahu s náboženstvom, vo vzťahu k ideám/presvedčeniam/ideológiám
spojenie s náboženstvom
spojenie s konkrétnym náboženstvom
s kresťanstvom, judaizmom, islamom

- **Obsahové**

- *extrémizmus*

- v presvedčení

- (veľmi) silné/žité ideové presvedčenie
skreslený/zjednodušený pohľad na ideológiu
strata zdravého rozumu v mene ideológie
nárok na jedinú pravdu/správnosť
fanatizmus

- vo viere

- (veľmi) silné/žité ideové presvedčenie
skreslený/zjednodušený pohľad na náboženstvo
strata zdravého rozumu v mene náboženstva
nárok na jedinú pravdu/správnosť
fanatizmus
zbavenie sa zodpovednosti v mene náboženstva
doslovnosť

- zakotvený v štátnej moci a v politike

- ovplyvňovanie myslenia/správania
trestanie

- v správaní

- (veľmi) silné/žité ideové presvedčenie
(veľmi) silné/žité náboženské presvedčenie
radikálnosť
fanatizmus
obmedzovanie slobody
agresivita
voči ľuďom iného vyznania
násilné presadzovanie vlastného názoru
náboženská neznášanlivosť

voči ľuďom bez vyznania
násilné presadzovanie vlastného názoru
náboženská neznášanlivosť
voči vlastným členom
trestanie

- ***inakosť (odlišnosť)***

postoj voči inakosti (odlišnosti)

rigidita/konzervativizmus
jednostrannosť
nekritickosť
nevedeckosť
obrana voči novému
strach z neznámeho
nárok na jedinú pravdu/správnosť
nerešpektovanie a netolerancia
zachovávanie pôvodnosti výkladu náboženstva
agresia

reakcia na inakosť (odlišnosť)

šírenie vlastného názoru/presvedčenia
násilné presadzovanie vlastného názoru/presvedčenia
štátna moc a politika
trestanie
dodržiavanie pravidiel
agresia

- ***vlastnosti/črty/stavy/potreby osobnosti***

rigidita
jednostrannosť
nekritickosť
strata zdravého rozumu v mene náboženstva
agresivita (ako črta)

Aby sme získali ešte presnejší pohľad na fundamentalizmus, je ho dôležité rozlíšiť od fanatizmu, ktorý je taktiež jedným zo znakov nových náboženských hnutí a bol spomínaný aj v predchádzajúcej Adamovovej schéme fundamentalizmu.

Fanatizmus

Fanatizmus je spôsob myslenia, cítenia a správania, ktorý je charakterizovaný mimoriadnou horlivosťou a presadzovaním nerozumného cieľa. Fanatik je obsedantný spomínaným cieľom alebo vecou, ktorá sa vymyká zdravému rozumu a nedokáže o ničom inom hovoriť, vnucuje sa a snaží sa druhých ovládať.²⁹

Znaky fanatizmu

- *rigidita;*
- *agresivita;*
- *sebatrýznenie;*
- *absencia empatie;*
- *abnormálna intenzita, s akou sleduje cieľ;*
- *zlyhávanie v normálnych emocionálnych požiadavkách;*
- *dualistický spôsob myslenia (buď – alebo, priateľ a nepriateľ, čierny a biely);*
- *davové správanie, do ktorého je zahrnutý vzťah autority k submisívnemu človeku.*

Diferenciácia fanatizmu a fundamentalizmu³⁰

Fanatizmus	Fundamentalizmus
agresivita, ktorá má za cieľ vyhrať argumentačný súboj	argumentačný súboj vedie bez agresie, len predkladá fakty
zaväzuje a chce veci presadiť nasilu s bruálnou dôslednosťou	požaduje záväznosť vecí

Závislosť

Signifikantným znakom nového náboženského hnutia okrem vyššie uvedených, je *závislosť*, o ktorej by som povedal, že „kastroje“ človeka takým spôsobom, až nakoniec zabráni vzniku akejkoľvek iniciatívy. Závislý človek sa stáva nesamostatný a preto aj podriadený a zároveň odkázaný na iných.

Závislosť na novom náboženskom hnutí môžeme prirovnať k toxikománii.

Rovnako, ako sa prejavuje závislosť na drogách, tak sa prejavuje aj závislosť na novom náboženskom hnutí.

- postupné zvyšovanie dávky – postupné zväčšovanie množstva času tráveného v novom náboženskom hnutí;

²⁹ ŘÍČAN, P.: Psychologie náboženství a spirituality. Praha: Portál, 2002. s. 25 – 33. ISBN 80-7178-547-4.

³⁰ Fanatizmus. Dostupné na internete: < <http://www.integra.fost.sk/clanky/fanatizmus.pdf> > [Citované 9. 3. 2010]

- postupné opustenie rodiny je totožné v oboch prípadoch;
- cena drogy je drahšia a drahšia až človek príde o všetok majetok – rovnakoakaj nové náboženské hnutie, do ktorého človek investuje viac a viac peňazí až zbankrotuje

Ked' hovoríme o závislosti na novom náboženskom hnutí, hovoríme o³¹:

- *ideologicke závislosti*;
- závislosti na členoch *nového náboženského hnutia*;
- závislosti na autorite;
- závislosti na informáciách, ktoré nedokže poskytnúť niktoiný, len vodca sekty;
- *závislosť na pravidlách*, ktoré sú platné v novom náboženskom hnutí.

Elitárstvo

Elitárstvo patrí medzi základné črty nových náboženských hnutí. S elitárstvom sú spojené nasledovné javy:

- pocit, že práve moja náboženská skupina vlastní úplnú pravdu a všetci ostatní sa mýlia;
- nové náboženské hnutie má pocit, že vlastní celý svet a robí sa na neho nárok;
- prívrženci majú pocit, že nesú zodpovednosť za druhých, Zodpovednosť spočíva v zdieľaní pravdy, ktorej oni veria a zároveň v naverbovaní do nového náboženského hnutia;
- každá elitárska skupina má svoje poznávací symbol, znak.

³¹ ABGRALL, J. M.: Mechanismus sekt. Praha: Karolinum, 2000. s. 15 - 16. ISBN 80-7184-7747.

Vnútorne štruktúry nových náboženských hnutí

Ako všetky organizácie, tak aj nové náboženské hnutia majú svoju vnútornú štruktúru.

Manipulovaní členovia sú zoskupení okolo vodcu, ktorý tvorí centrum, vrchol hierarchie a moci. Zoskupenia sú štruktúrované a štruktúry pripomínajú určité útvary: pyramídu, pavučinu, hviezdu. Podľa týchto útvarov sa aj štruktúry nazývajú.

Pyramídová štruktúra

V hierarchickej pyramídovej štruktúre sa predpokladá hierarchizácia vedenia, moci a stádivosť rádových členov. Medzi rádovými členmi a vedením sa dajú vypožorovať dve skutočnosti:

- Vzostupná tendencia výsad,
- Zostupná tendencia donucovania

V tejto štruktúre je zabezpečený tok informácií prostredníctvom priameho nadriadeného, avšak tieto informácie sú triedené vodcom celého systému. Postup smerom k vrcholu pyramídy je uvedený ako odmena za zásluhy, avšak veľakrát sa za neho platí naturáliami. Pyramídová štruktúra ponúka pocit hrdosti a zároveň tajomstvo mystifikácie.

Pavučinová štruktúra

Vo vnútri tejto štruktúry je prepletených niekoľko pyramídových štruktúr. Tým je zabezpečená absolútnejšia strnulosť. Abgrall popisuje túto štruktúru nasledovne: „Stúpenec môže postupovať v jednej pyramíde a stagnovať v druhej. Je však závislý na hierarchii. Tomuto bludnému kruhu sa vyhne len nepatrná menšina – elita, tým, že sa pohybuje v kruhu príslušníkov blízkych učiteľovi“³².

Štruktúra v tvare hviezdy

Uprostred tejto štruktúry sa nachádza vodca a ostatní členovia sa nachádzajú na okraji, obvode kruhu. Vodca rozdeľuje energiu každému členovi.

V pyramídových štruktúrach sa stáva, že na každom poschodí sa nachádza táto štruktúra v podobe hviezdy. Pre chod vo veľkých nových náboženských hnutiach je štruktúra v podobe hviezdy neprijateľnou, lebo neumožňuje absolútnu kontrolu moci a zároveň umožňuje náznak komunikácie medzi členmi, a tým by mohlo dôjsť ku kritike vodcu.

³² ABGRALL, J. M.: Mechanismus sekt. Praha: Karolinum, 2000. s. 63 - 66. ISBN 80-7184-7747.

Mechanizmus manipulácie v nových náboženských hnutiach³³

Psychická manipulácia v nových náboženských hnutiach nie je jednorázové ovplyvnenie človeka, ale je to účelový, viacfázový a dlhšiu dobu trvajúci proces, ktorý je tvorený fázou *vábena*, *presviedčania*, *fascinácie*, *uchvátenia*, *konverzie* a *indoktrinácie*. Cieľom tohto procesu je vytvorenie totálnej závislosti na novom náboženskom hnutí.

Vábene

Vábene je začiatkom celkového procesu manipulácie, ktorý má vyústiť do absolútnej závislosti na novom náboženskom hnutí. Dá sa povedať, že ide o formu aktívneho predaja, pri ktorom sa postupuje od človeka k človeku, resp. od domu k domu. Súčasťou tejto fázy je rozdávanie letákov, propagačných materiálov, testov osobnosti, pozvánok na rôzne spoločenské a vzdelávacie podujatia, etc. V rámci tohto procesu je nevyhnutná identifikácia potenciálneho stúpenca hnutia a aktívneho člena hnutia. S. Hassan uvádza na margo spomenutej identifikácie štyri odlišné psychologické typy osobnosti potenciálnych stúpencom: *mysliteľský*, *citový*, *čínorodý*, *pragmatický typ*. Pre dosiahnutie identifikácie je nevyhnutné jednotlivý typ odhaliť a pristupovať ku každému špecifickým spôsobom.

Pri mysliteľskom type je používaný prístup intelektuálny, pričom pri citovom type je zdôrazňované spoľahlivé citové zázemie a priateľské, takmer až rodinné vzťahy medzi členmi nového náboženského hnutia. U čínorodých ľudí platí, že sú postavené ciele náboženskej skupiny a pri ich realizácii sa títo môžu aktívne zapojiť. Náboženský typ sám hovorí o svojich náboženských skúsenostiach a keďže je široko otvorený, veľakrát je zväbený aj sám.³⁴

V rámci identifikácie je dôležitý vzhľad aktívneho člena náboženského hnutia a voľba miesta, v ktorom sa vábene odohráva. Technika vábena sa v prvom rade riadi výrokom: „čo je dobré pre mňa, je dobré aj pre vás“. „Vábene stúpencom je zamerané na velebenie sekty. Tá bude prítiažlivejšia tým, že spoločnosť bude vykresľovaná ako agresívne prostredie ľahostajné k najvnútornejším starostiam človeka, ktorý je predmetom záujmu sekty.“³⁵

Presviedčanie

Presviedčanie prebieha medzi aktívnym členom náboženského hnutia a potenciálnym stúpencom. Jeho cieľom je prinútiť verbovaného, aby súhlasil so zvláštnym návrhom, zhrnutým v

³³ ABGRALL, J. M.: Mechanizmus sekt. Praha: Karolinum, 2000. s. 15 - 16. ISBN 80-7184-7747.

³⁴ HASSAN, S. 1994. Jak čelit' psychické manipulaci zhoubných kultů. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1994. s. 93 – 101. ISBN 80-85880-03-2.

³⁵ ABGRALL, J. M.: Mechanizmus sekt. Praha: Karolinum, 2000. s. 15 - 16. ISBN 80-7184-7747.

posolstve aktívneho člena hnutia a zároveň prilákať a oklamať. „Proces zahrňuje niekoľko etáp: pozornosť, pochopenie, sformovanie, integráciu posolstva, prijatie posolstva, zmenu myslenia či správania.“³⁶ V tomto procese ohromuje, dojíma, využíva afektovanosť, prehnane city, falošné sympatie a pseudopriehľadnosť. Základný jav, ktorý využíva aktívny člen pri presvedčaní, sa nazýva mystifikácia a má nasledovné prvky:

1. *fabulácia* je proces prekrútenia skutočnosti a vyrobenie z nej mýtus;
2. *stimulácia* - rečník hrá, vytvára zvodnú osobnosť, vymýšľa si fakty, ktorými ďalej rozvíja ním vytvorený mýtus;
3. *zastieranie* – rečník skrýva svoje pochybnosti, prekrúca a falšuje skutočnosť, materializuje svoje ilúzie a zapiera svoje obavy;
4. *vábenie* - rečník opiera svoju reč o zdvorilosť a figliarstvo, ktoré vedú k emočnej pasci;
5. *pohrdanie* – rečník prekrúca skutočnosť a falšuje aj vzťah. Keď sa mu podarí vytvoriť podobnosť s adeptom, vytvára hierarchizovaný vzťah, v ktorom rečník manipuluje a tak dosiahne konečný cieľ, ktorým je získanie moci nad potenciálnym členom nového náboženského hnutia.

Fascinácia

Posledným procesom vo vonkajšej fáze sa nazýva *fascinácia*, ktorá rozhoduje o tom, či nádejný člen nového náboženského hnutia nadobudne presvedčenie o správnosti svojej voľby tzn. o pristúpení k novému náboženskému hnutiu.

„*Fascinácia je založená na symbolickej projekcii do charizmatického vodcu nového náboženského hnutia.*“³⁷

Tento proces sa dá prirovnať k hypnóze a vedie k závislosti na novom náboženskom hnutí.

Uchvátenie

Fáza uchvátenia sa opiera o emocionálnu dynamiku, ktorá prebieha v troch krokoch, ktoré majú pripraviť „živnú pôdu“ pre citovú a intelektuálnu manipuláciu vedúcu k indoktrinácii a absolútnej závislosti:

- *pocit prijatia*, ktorý je navodzovaný prijatím a lichôtkami. Takto vzniká silný pocit spolupatričnosti a vzájomnej pomoci;
- *ľahká frustrácia* nového člena, ktorá pramení z ešte neúplného poznania, ktoré ostatní členovia už majú;
- *pocit intelektuálnej nedostatočnosti*, ktorú pociťuje nový člen z toho, že nepozná a neovláda

³⁶ ABGRALL, J. M.: Mechanizmus sekt. Praha: Karolinum, 2000. s. 81 - 85. ISBN 80-7184-7747.

³⁷ ABGRALL, J. M.: Mechanizmus sekt. Praha: Karolinum, 2000. s. 87 - 88. ISBN 80-7184-7747.

všetky prvky a tajomstvá systému, ktoré umožňujú starším v členom dosiahnuť rovnováhu a rozkvetu. Týmto sa frustrácia spomínaná v kroku dva zdvojnásobuje.

Konverzia

Konverzia je vrcholný bod, ktorý rozdeľuje proces získavania člena a proces indoktrinácie. Konverzia dáva každému členovi novú identitu, ktorá býva potvrdená pred členmi nového nábož. hnutia nejakým obradom. Napr. krst, predávanie diplomu, skladanie rúk... Konverzia však nie je len jednorázový akt, ale je to výsledok procesu, ktorý má niekoľko fáz. L. R. Rambo, známy psychológ, uvádza nasledovné fázy:

1. kontext
2. kríza
3. hľadanie
4. stretnutie
5. interakcia
6. záväzok
7. následky

Indoktrinácia

Cieľom indoktrinácie je absolútne včlenenie človeka do štruktúry nového náboženského hnutia, nahradenie starého rebríčka hodnôt novým a bezvýhradné prijatie ideológie hlása novým náboženským hnutím, odstránenie zvyšku kritického myslenia. V tejto fáze sa dovršuje rozdrobenie pôvodnej identity človeka a prijímanie novej kolektívnej identity, ktorá sa nazýva *Jack –Jack*.

Prebieha v nasledovných etapách:

- prístupenie na zjednodušenú filozofiu sveta;
- racionalizácia prostredníctvom pseudovedeckého vysvetľovania;
- asimilácia nových myšlienok prezentovaných novým náboženským hnutím do pôvodného spoločenského základu;
- realizácia nekritizovateľných fyzických a psychických techník;
- používanie nového slovníka slov, ktorý je vlastný len sekte, slovám je dávaný nový význam, ktorý ide proti logike človeka;
- strata kritického myslenia, čo má za dôsledok citovú a fyzickú izoláciu, popieranie reality a faktov bežného života;
- osvojenie si praktík nového náboženského hnutia, ktoré sú z hľadiska zdravého; rozumu, morálky a zákona neprijateľné;
- strata identity človeka, čo je dôsledkom splynutia a identifikácie s novým náboženským

hnutím.

Z uvedených etáp podmieňovania vidno, že indoktrinácia človeka sa deje na troch úrovniach:

- **kultúrnej** - cieľom je nahradenie starého rebríčka hodnôt novým
- **citovej** – cieľom je pripútať nového člena k charizmatickému vodcovi. Cielene k tomu používa napr:
 - *prekrúcanie významu slov* s cieľom chrániť nové náboženské hnutie pred šírením tajomstva medzi nezainteresovanými a taktiež má prekrúcanie významu slov slúžiť ako poznávací znak medzi členmi nového náboženského hnutia;
 - *odňatie pôvodného mena*, čo má narušiť niekedy až pochovať vzťah s biologickou rodinou. Následne na to člen prijíma nové rituálne meno, ktorým deklaruje príslušnosť k náboženskej skupine.
 - *potvrzovanie poslušnosti* v podobe rituálu plní funkciu prejavu loajality. Toto potvrzovanie poslušnosti vždy znamená postup v hierarchickom rebríčku nového náboženského hnutia.
 - *hypnózu*, ktorá má za cieľ posilniť pranie člena náboženskej skupiny identifikovať sa s duchovným charizmatickým vodcom. Deje sa tak na nekonečných zhromaždeniach, na ktorých je v priebehu niekoľkých minút hypnózou vyvolaný trans.³⁸
- **fyzickej** – cieľom je pretvoriť osobnosť. Metódy, ktoré k tomu nové náboženské hnutie používa sú napr:
 - *nedostatok spánku* ako súčasť rituálu vedie k halucináciám, delirickým poruchám, alebo k úprave biorytmu;
 - *nedostatočná strava* ako proces očisťovania vedie k poslušnosti a poddajnosti a k zníženiu ostražitosti;
 - *nútené práce*, ktorými si nové náboženské hnutie privyrába a na druhej strane nimi znižuje bdely stav človeka. V kombinácii s nedostatkom spánku a nedostatkom potravín dochádza k nalomeniu fyzickej a duševnej odolnosti človeka
 - *používanie hudby a rozličných zvukov, spevov a glosolálie* vedie k navodeniu príjemného emocionálneho stavu, ktorý sa dá prirovnáť k tranzu a ten má potenciál pretvárať vedomie človeka.

Záver

Na záver by som chcel príspevok zhrnúť v troch výrazoch: realita, zákonitosť a bázeň.

³⁸ HASSAN, S.: Jak čelit psychické manipulaci houbných kultů. Brno: Nakladatelství Tomáše Janáčka, s. 90. ISBN 80-85880-03-2

Realitou je to, že v postmodernej spoločnosti plnej neistôt a chaosu na nás pôsobia mechanizmy manipulácie jednak z oblasti marketingu, zábavy, ale aj z deštruktívnych náboženských hnutí. Ani jeden človek nie je taký, ktorý by mohol povedať: „mňa sa to netýka!“

Realita psychickej manipulácie nových náboženských hnutí sa nedá vytrhnúť mimo spoločnosť. Je včlenená do sociologického kontextu, ktorý môžeme označiť *novou religiozitou*.

Osobnostný vývoj človeka je úzko spätý so spiritualitou. Tým, že sa formuje prežívanie sprituality jedinca, zákonite sa formuje aj osobnosť človeka. Nové náboženské hnutia majú silný potenciál nie v prvom rade pretvárať duchovnú klímu na Slovensku (to je len dôsledok), ale pretvárať osobnosť človeka.

Tretím zhrňujúcim pojmom je bázeň. Často myslievam na citát P. Řičana, ktorý si dovoľím parafrázovať: *„Práve sa pohybujeme vedeckými „bagandžami“ po území, na ktorom si anjeli dovoľia chodiť len po špičkách.“*

Uvedomujem si pri ňom snád' ten najdôležitejší aspekt problematiky, ktorým je srdce človeka, ktoré má v očiach Ježiša Krista tú najväčšiu hodnotu. Počas skúmania, pomenovávaní javov sa môžeme vedecky, objektívne a neosobne priblížiť k človeku, jeho psychike, alebo preniknúť a pochopiť kontext spoločnosti, ale uprostred toho všetkého je Ježiš a jeho evanjelium.

ktoré nás núti sa existenciálne zamyslieť jednak nad obeťami manipulácie nových náboženských hnutí, ale aj nad nami samými a nad našou existenciou.

Autor: Mgr. Andrej Kuruc, externý spolupracovník OZ Integra